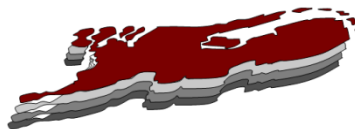

Bureauonderzoek

Hoofdstraat 92-94 te Apeldoorn, gemeente Apeldoorn.

november, 2016
Versie 1.0 (concept)

In opdracht van:
BJZ.nu

Bureauonderzoek Hoofdstraat 92-94 te Apeldoorn, gemeente Apeldoorn (Gld).

Colofon

Laagland Archeologie Rapport 33

Bureauonderzoek Hoofdstraat 92-94 te Apeldoorn, gemeente Apeldoorn (Gld).

Auteur: J.A.M. Oude Rengerink

In opdracht van: BJZ.nu

Foto's en tekeningen: Laagland Archeologie

Status rapport: concept 1.0

Controle: J.A.M. Oude Rengerink

Autorisatie: J.A.M. Oude Rengerink

ISSN 2468-4759

Laagland Archeologie V.O.F
Ruysdaelbaan 106
5613 DL Eindhoven

Tel 040-426796

E-mail: info@laaglandarcheologie.nl
KvK-Nummer: 60294418

© Laagland Archeologie V.O.F, Eindhoven, 10 november 2016

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers. Laagland Archeologie V.O.F. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Bureauonderzoek Hoofdstraat 92-94 te Apeldoorn, gemeente Apeldoorn (Gld).

Samenvatting	4
1 Inleiding	5
1.1 Aanleiding onderzoek	5
1.2 Afbakening plan- en onderzoeksgebied	5
1.3 Administratieve gegevens	6
1.4 Huidige situatie en toekomstig gebruik	7
1.5 Voorziene bodemverstoringen	7
1.6 Onderzoeksdoel	7
2 Inventarisatie	8
2.1 Inleiding	8
2.2 Landschappelijke ontwikkeling	8
2.2.1 Geologie en geomorfologie en bodem	8
2.3 Archeologie	8
2.4 Historie	10
2.4.1 Vroegste gegevens	10
2.4.2 Het Weeshuis	12
2.4.3 Het winkelpand en pakhuys	15
2.5 Bouwhistorisch onderzoek	16
2.5.1 Bouwhistorische waarde	19
3 Gespecificeerde archeologische verwachting	21
4 Conclusie en Selectieadvies	23
4.1 Conclusie	23
4.2 Selectieadvies	23
literatuur	25
BIJLAGE 1 AMZ-cyclus	26
BIJLAGE 2 Archeologische perioden	28
BIJLAGE 3 Waarnemingen en AMK-terreinen	30

Samenvatting

Laagland Archeologie heeft in november 2016 een bureauonderzoek uitgevoerd ten behoeve van de sloop en nieuwbouw op de percelen van de panden aan de Hoofdstraat 92 en 94 te Apeldoorn. Het onderzoek dient plaats te vinden ten behoeve van de bestemmingsplanprocedure. Gezien de ligging van het plangebied in een zone met vastgestelde archeologische waarden dient er rekening gehouden te worden met aantasting van aanwezige archeologische sporen en resten. Het onderhavige bureauonderzoek dient in beeld te brengen of en in welke mate er archeologische resten aanwezig zijn (archeologisch en bouwhistorisch) en op basis daarvan een concreet verwachtingsmodel te formuleren. Naar aanleiding hiervan is een advies voor vervolgonderzoek geformuleerd.

Conclusie

Op basis van het verwachtingsmodel kan geconcludeerd worden dat er binnen het plangebied een boerderij bestond die waarschijnlijk al in de 18^e eeuw bestond en die in het begin van de 19^e eeuw dienst deed als weeshuis. In 1842 is deze boerderij afgebroken en is er ter plaatse een nieuw weeshuis gebouwd. In de tweede helft van de 19^e eeuw, na 1866 en voor het begin van de 20^e eeuw is dit ook afgebroken en zijn er nadien twee winkelhuizen (nummers Hoofdstraat 92 en 94) gebouwd. Door de bouw van deze panden en de veelvuldige verbouwingen nadien zullen de resten van de beide weeshuizen sterk zijn verstoord. Ruw geschat zal er in ieder geval meer dan 50% van het tweede weeshuis zijn verdwenen. Waarschijnlijk zijn er op het achterste deel van het plangebied nog wel grotendeels intacte water- en beerputten aanwezig.

Advies

Ondanks het gegeven dat er aanzienlijke bodemverstoringen hebben plaatsgevonden adviseren wij om toch een archeologische begeleiding te laten uitvoeren bij het slopen van de ondergrondse bouwresten (funderingen) van de nu bestaande twee panden en bij de aanleg van de bouwput. Van de funderingen van het tweede weeshuis zullen de resten vanwege het gebrekkige karakter weinig archeologische waarde hebben maar met name de mogelijk aanwezige vullingen van beerputten kunnen waardevolle resten bevatten die meer inzicht geven over de materiële cultuur van een vroeg 19^e eeuws weeshuis en de levensstandaard van de bewoners. De archeologische begeleiding zal zich daarop moeten richten.

Beide panden hebben geen monumentstatus en voor de realisatie van het plan is het niet mogelijk om delen van de oorspronkelijke panden te behouden. Ten aanzien van de bouwhistorische waarde wordt echter alleen de voorgevel boven de begane grond interessant geacht. Het betreft een beeldbepalende gevel met een karakteristieke vormen uit het begin van de 20^e eeuw. Een daadwerkelijke waardestelling dient echter na beraad en eventueel aanvullend onderzoek in het kader van de welstand te worden vastgesteld.

HOOFDSTUK

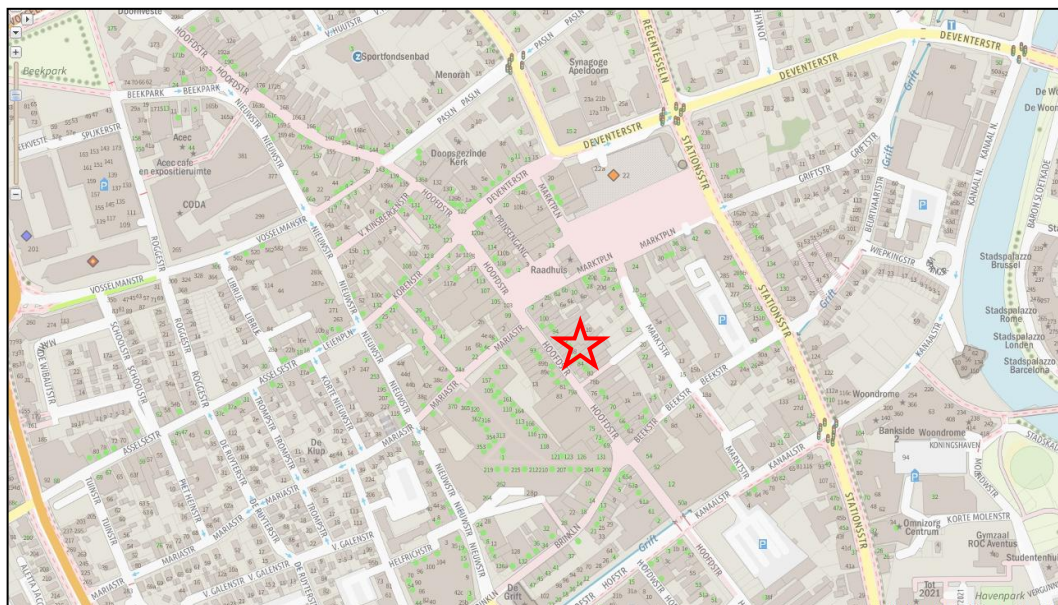
1 INLEIDING

1.1 AANLEIDING ONDERZOEK

De aanleiding voor het onderzoek vormt de sloop en nieuwbouw ter plaatse van het perceel Hoofdstraat 92-94 te Apeldoorn. Hiertoe is een omgevingsvergunning vereist. Onderdeel voor het verkrijgen van deze vergunning vormt het aspect archeologie. De sloop en de nieuwbouw kunnen leiden tot een onevenredige aantasting van aanwezige archeologische waarden. Op basis van het bestemmingsplan dient archeologisch onderzoek uitgevoerd te worden om aan te tonen dat eventueel aanwezige archeologische waarden niet onevenredig worden of kunnen worden geschaad door de geplande bouwactiviteiten. Het perceel ligt op de archeologische beleidskaart van de gemeente Apeldoorn in een zone die is aangeduid als categorie 2, een terrein met vastgestelde archeologische waarden.

1.2 AFBAKENING PLAN- EN ONDERZOEKSGBIED

Het plangebied ligt aan de hoofdstraat 92-94 in de oude bewoningskern van Apeldoorn. Het betreft het grotendeels bebouwde perceel 2035.

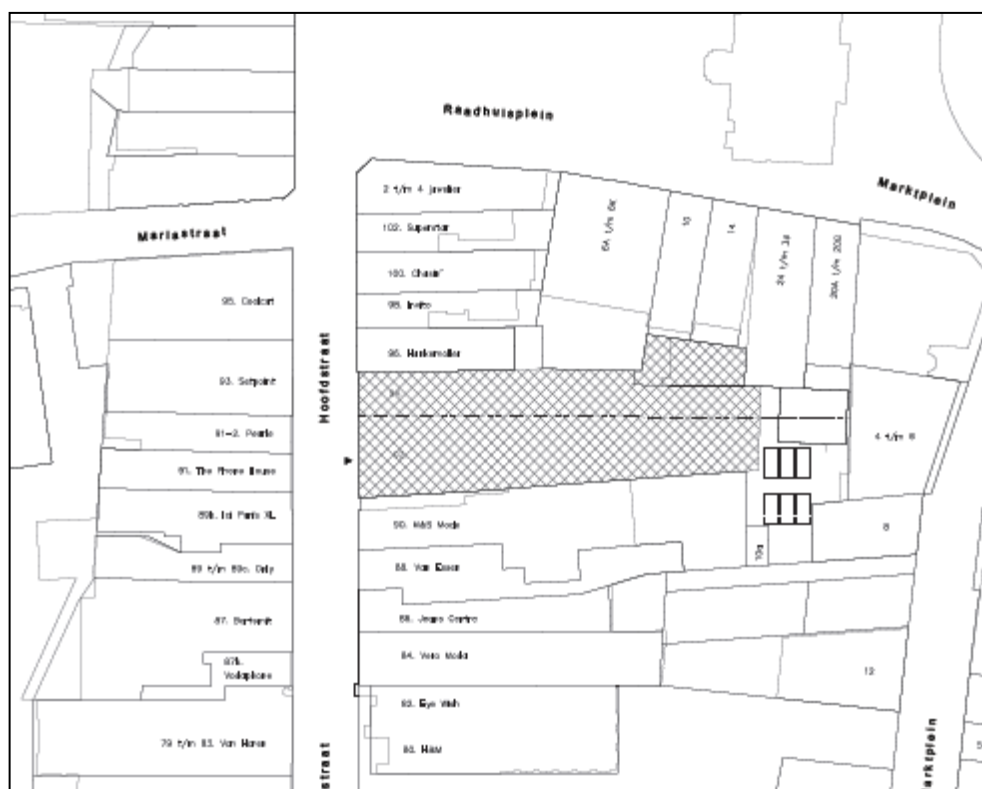

Afbeelding 1. Ligging van het plangebied en onderzoeksgebied (aanduiding met ster)

Bron: PDOK

Bureauonderzoek Hoofdstraat 92-94 te Apeldoorn, gemeente Apeldoorn (Gld).

Afbeelding 2. Het plangebied (gearceerd) Bron: BJZ.nu

Voor een beter begrip van de bodemkundige omstandigheden en de archeologie van de planlocatie is een groter gebied bestudeerd. Een zone van 100 m rondom het plangebied wordt voldoende geacht om de archeologische potentie van het plangebied in kaart te brengen. Deze zone wordt aangeduid als 'onderzoeksgebied'.

1.3 ADMINISTRatieve GEGEVENS

OBJECTGEGEVENS PLANGEBIED	
Projectnaam	Bureauonderzoek Hoofdstraat 92-94 te Apeldoorn, gemeente Apeldoorn (Gld).
Plaats	Apeldoorn
Gemeente	Apeldoorn
Provincie	Gelderland
Kaartblad	33W
Coördinaten middenpunt	194352/469737
Oppervlakte perceel circa	830 m ²
Omvang bodemverstoring circa	140000 m ²
Diepte geplande bodemverstoring	>50 cm
Onderzoeksaanmelding Archis3	4020494100
Uitvoeringsperiode onderzoek	November 2016

Bureauonderzoek Hoofdstraat 92-94 te Apeldoorn, gemeente Apeldoorn (Gld).

Beheerder en plaats documentatie	Laagland archeologie VOF, vestiging Ootmarsum
----------------------------------	---

Tabel 1. Objectgegevens.

1.4 HUIDIGE SITUATIE EN TOEKOMSTIG GEBRUIK

Het plangebied is momenteel grotendeels bebouwd. Het plan bestaat om de bestaande bebouwing te slopen en te vervangen door nieuwbouw (winkel/woningpand).

1.5 VOORZIENE BODEMVERSTORINGEN

De bodemverstoring die kan leiden tot aantasting van archeologische waarden kan optreden bij de sloop en verwijdering van de funderingen van de bestaande bebouwing en de graafwerken die nodig zijn voor de aanleg van nieuwe funderingen. Ten tijde van dit onderzoek zijn er nog geen concrete funderingsgegevens beschikbaar. De nieuwbouw omvat het gehele plangebied. Er zal gefundeerd worden met betonnen funderingsbalken op boorpalen. Afgezien van de puntsgewijze verstoringen door boorpalen zullen de funderingssleuven voor de betonfunderingen tot een diepte van circa 80 tot 100 cm onder het peil en het huidige maaiveld reiken. Bij de sloop van de bestaande funderingen zal ook grondverzet op circa 100 tot 130 cm onder het peil plaatsvinden.

1.6 ONDERZOEKSDOEL

Het uitgevoerde onderzoek behoort tot de eerste fasen in het huidige archeologische onderzoeksproces (zie bijlage 1). Het bureauonderzoek heeft tot doel een archeologisch verwachtingsmodel op te stellen aan de hand van bestaande bronnen, en te bepalen of en zo ja welke delen van het plangebied in aanmerking komen voor vervolgonderzoek. Op grond van de resultaten van dit onderzoek kan worden beoordeeld of en zo ja, welke vorm van vervolgonderzoek nodig is om de archeologische waarde van het gebied te kunnen vaststellen.

HOOFDSTUK

2 INVENTARISATIE

2.1 INLEIDING

In dit hoofdstuk wordt de relevante landschappelijke ontwikkeling en huidige bodemkundige situatie beschreven. Tevens wordt ingegaan op de bekende archeologische waarden in de omgeving van het plangebied en de historische situatie. Voor wat betreft de in de tekst genoemde archeologische perioden wordt verwezen naar bijlage 2.

2.2 LANDSCHAPPELIJKE ONTWIKKELING

2.2.1 GEOLOGIE EN GEOMORFOLOGIE EN BODEM

Het plangebied ligt in de huidige stedelijke kern van Apeldoorn. Deze kern is ontstaan op de benedenflank van de stuwwal van Apeldoorn. De ondergrond bestaat uit eolische en fluvioglaciale zanden van de Formatie van Boxtel (circa 10 tot 12 meter dikte)¹. Op de geomorfologische kaart is het stedelijke gebied waarin het plangebied ligt niet gekarteerd. Vermoedelijk ligt het plangebied op een dekzandrug of dekzandwelling. Ook op de bodemkaart is het plangebied niet gekarteerd. Normaliter zijn er van nature podzolgronden aanwezig geweest waarvan echter vanwege het ontbreken van gegevens niet het precieze bodemtype bekend is. Vanwege de ligging binnen de oudste kern van Apeldoorn, die in de late middeleeuwen is ontstaan, is de kans groot dat er voorafgaand aan de verstedelijking in de late middeleeuwen bouwgronden lagen. In latere tijden kunnen hier nog ophogingen met plaggenmest of stedelijk afval hebben plaatsgevonden. Als gevolg daarvan zal het oorspronkelijke maaiveld tot mogelijk een halve meter zijn opgehoogd.

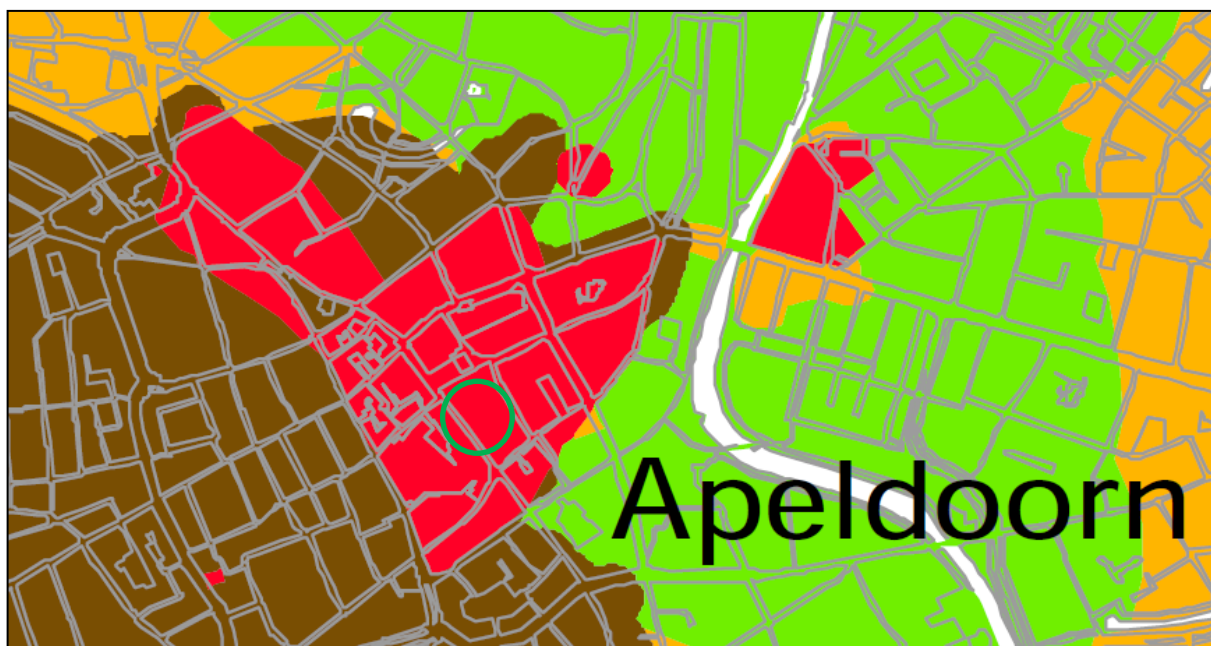
2.3 ARCHEOLOGIE

Bijlage 3 Bijlage 3 toont de locaties van de bekende archeologische waarden en de uitgevoerde archeologische onderzoeken in de omgeving van het plangebied. Op de archeologische beleidskaart van de gemeente Apeldoorn ligt het plangebied in een zone die als terrein van archeologische waarde is aangeduid. Het betreft hier de historische kern van Apeldoorn.

¹ Dinoloket, boring B033B0266

Bureauonderzoek Hoofdstraat 92-94 te Apeldoorn, gemeente Apeldoorn (Gld).

Afbeelding 2. Uitsnede uit de archeologische beleidskaart van de gemeente Apeldoorn. In rood het gebied dat als een terrein van archeologische waarde is aangegeven. Het omvat het AMK-terrein met het monumentnummer 12851. Bron: Archeologische beleidskaart gemeente Apeldoorn.

AMK-NR	WAARDERING	DATERING	OMSCHRIJVING
12851	van archeologische waarde	Vroege middeleeuwen / nieuwe tijd	Terrein van archeologische waarde. Het betreft de oude bewoningskern van Apeldoorn. Het oudste bericht over Apeldoorn is uit 793 en betreft een schenking aan de Abdij Lorsch van twee delen van een hoeve aldaar. Het volgende bericht dateert uit 1228 wanneer het kapittel van Sint Marie te Utrecht te Apeldoorn een hof blijkt te bezitten. Van noemenswaardig belang met betrekking tot de geschiedenis van het tot de 19e eeuw dorps gebieden. Apeldoorn, is voorts nog Apeldoorns functie als vergaderplaats. Afgevaardigden van onder andere Zwolle, Deventer, Kampen Zutphen, Arnhem en Nijmegen kwamen sinds de 14e eeuw hier Hanzeaangelegenheden te bespreken. Tot de 13e eeuw werd in de buurt van Apeldoorn smeedijzer bereid uit klapperstenen. Aan het einde van de 16e eeuw kwam er in Apeldoorn een belangrijke papierindustrie op. De Hervormde kerk werd gebouwd in 1840.
3198	Terrein van zeer hoge archeologische waarde	late middeleeuwen	Waarde: Terrein van zeer hoge archeologische waarde. Betreft een terrein met de resten van een kerk uit de Middeleeuwen. De fundering van deze laat-gotische O.L. Vrouwekerk ligt onder het Raadhuisplein en is beschermd als rijksmonument onder nr. 8167. De fundering ligt nu ongeveer 60 cm. onder het maaiveld. De uit de 15e eeuw daterende dorpskerk werd in 1843 afgebroken.

Tabel 2. AMK-terreinen in en rond het plangebied. AMK-terreinen binnen het plangebied zijn cursief gedrukt.

Bureauonderzoek Hoofdstraat 92-94 te Apeldoorn, gemeente Apeldoorn (Gld).

WAARNEMING	PERIODE	MATERIAAL	OMSCHRIJVING
31506	LMEB-NTB	Bouwpuin en vondsten van de Mariakerk	Opgraving ROB diverse jaren. Het betreft de opgraving van de voormalige Mariakerk die in het begin van de 19 ^e eeuw is gesloopt
445869	LMEB-NTB	Keramiek	Bij een booronderzoek en een archeologische begeleiding zijn vondsten aangetroffen in de vulling van de voormalige Leigraaf

Tabel 3. Waarnemingen binnen een straal van 100 meter rond het plangebied

ONDERZOEKNR.	AARD ONDERZOEK	UITVOERDER	JAAR
299	Proefsleuven	ROB	1989
66209 en 662010	Bureau- en booronderzoek	Econsultancy	2016
3981648100	Archeologische begeleiding	Econsultancy	2016

Tabel 4. Onderzoeken binnen een straal van 100 meter rond het plangebied

Binnen een straal van 100 meter rond het plangebied zijn twee waarnemingen uit Archis bekend. Waarneming 31506 betreft een proefsleuvenonderzoek naar de funderingen van de voormalige Mariakerk die in het begin van de 19^e eeuw is afgebroken. Het betreft het onderzoek dat onder onderzoeksnummer 299 is geregistreerd. Overigens zijn er meerdere onderzoeken geweest. Een uitgebreid artikel over de onderzoeken ter plaatse van deze kerk is te vinden in hoofdstuk 7 van het SAGA-rapport 2.²

De melding 445869 betreft de vondsten van roodbakkend aardewerk en pijp-aardewerk dat is gevonden bij een booronderzoek ter plaatse van het achterterrein van het perceel Hoofdstraat 79 (onderzoeksnummer 662010). Bij een daaropvolgende archeologische begeleiding (onderzoeksnummer 3981648100) is een vullingrestant van de voormalige Leigraaf aangetroffen. Op grond van het onderzoek is geconcludeerd dat deze waterloop in de 14^e of de 15^e eeuw is gegraven en rond 1842 moet zijn gedempt. Opvallend was het voorkomen van bouwpuin van de voormalige Mariakerk in de jongste vulling.

2.4 HISTORIE

2.4.1 VROEGSTE GEGEVENS

Het plangebied ligt aan de hoofdstraat in de oude kern van Apeldoorn. De Hoofdstraat maakt deel uit van het middeleeuwse stratenpatroon van Apeldoorn en heette tot het

² Van Heeringen, Schrijvers en Weerheijm 2015

Bureauonderzoek Hoofdstraat 92-94 te Apeldoorn, gemeente Apeldoorn (Gld).

begin van de twintigste eeuw de Dorpsstraat. Deze straat maakte deel uit van een handelsroute die vanuit het Duitse achterland over Doesburg en Dieren naar Elburg liep.

Hoewel met de stichting van het eerste kerkje in de tweede helft van de twaalfde eeuw er in ieder geval al een kleine nederzetting moet hebben bestaan³, is het niet uit te sluiten dat in de eeuwen daarvoor er al een kleine agrarische nederzetting of een buurschap aanwezig moet zijn geweest. Op de oudste historische kaart uit 1748 zijn rond de kerk en de zijstraten diverse huizen te zien.

Afbeelding 4. Uitsnede uit de Caert van de Limitten van de Hooge Heerlijckheid Het Loo (W. Leenen, 1748). Mogelijk is ter plaatse van het plangebied een gebouw aanwezig (groene cirkel). Het zou daarbij kunnen gaan om de boerderij die later voor de vestiging van het weeshuis is aangekocht

Ter plaatse van het plangebied bestaat voor zover dat valt te achterhalen de oudste bebouwing uit de voormalige hervormde pastorie met een bijgebouw en een weeshuis.

³ Van Heeringen, . Schrijvers en Weerheijm 2015

Bureauonderzoek Hoofdstraat 92-94 te Apeldoorn, gemeente Apeldoorn (Gld).

Deze staan afgebeeld op de kadastrale minuut uit 1832 en zijn ook afgebeeld op de kadastrale kaart uit 1842. Het weeshuis lag nagenoeg volledig binnen het plangebied.

Langs de zuidzijde ligt het waterloopje 'de Leigraaf', dat gezien de naam duidt op een gegraven sloot. Vermoedelijk ligt deze waterloop een aantal meters zuidelijker van het plangebied. Van het weeshuis bestaan voor zover bekend geen afbeeldingen.

2.4.2 HET WEESHUIS

Het weeshuis is in 1806 gesticht door de in Apeldoorn woonachtige luitenant-admiraal Jan Hendrik van Kinsbergen (1735-1819), bewoner van landgoed Welgelegen en initiator van een aantal liefdadigheidsinitiatieven⁴. Hij wilde niet alleen armen helpen maar was ook zeer begaan met het lot van weesmeisjes. Jongens die hun ouders hadden verloren, konden wel werk vinden bij een schilder, een timmerman of een papierfabrikant, voor meisjes was dat moeilijker. Andere welgestelde Apeldoorners droegen ook bij en eind 1806 had Apeldoorn een 'Instituut voor Arme Weezen', in een oude boerderij aan de Dorpsstraat. De boerderij die werd aangekocht was van Jan Brinkhuis die het 'huis en hof in het kerspel Apeldoorn naast en bij de pastorie en tevens akkers land aan dien hof' voor 550 gulden verkocht. Het weeshuis werd gevestigd in de voormalige boerderij. In het weeshuis kregen de meisjes een opleiding tot dienstmeid. Vermoedelijk is de boerderij op de bovengenoemde kaart aangeduid. Hoe oud de boerderij is, is niet bekend. Het is niet uit te sluiten dat deze al tot in de late middeleeuwen teruggaat.

In maart 1840 vond het bestuur van de Stichting Weeshuis der Nederlands Hervormde Gemeente van Apeldoorn en Het Loo, zoals de naam volledig luidde, de vroegere boerderij niet langer geschikt en rees de vraag of het oude huis moest worden afgebroken of verkocht. Na het maken van plannen voor de bouw van een nieuw weeshuis en enig gesteggel met de provincie Gelderland kon het oude boerenhuis worden afgebroken en was er in 1842 een nieuw weeshuis gereed. In de voorgevel van het tehuis meldde een inscriptie nog eens de weldaad van wijlen Van Kinsbergen: 'Gesticht door den Admiraal van Kinsbergen 1806, herbouwd uit liefde gift 1842'.

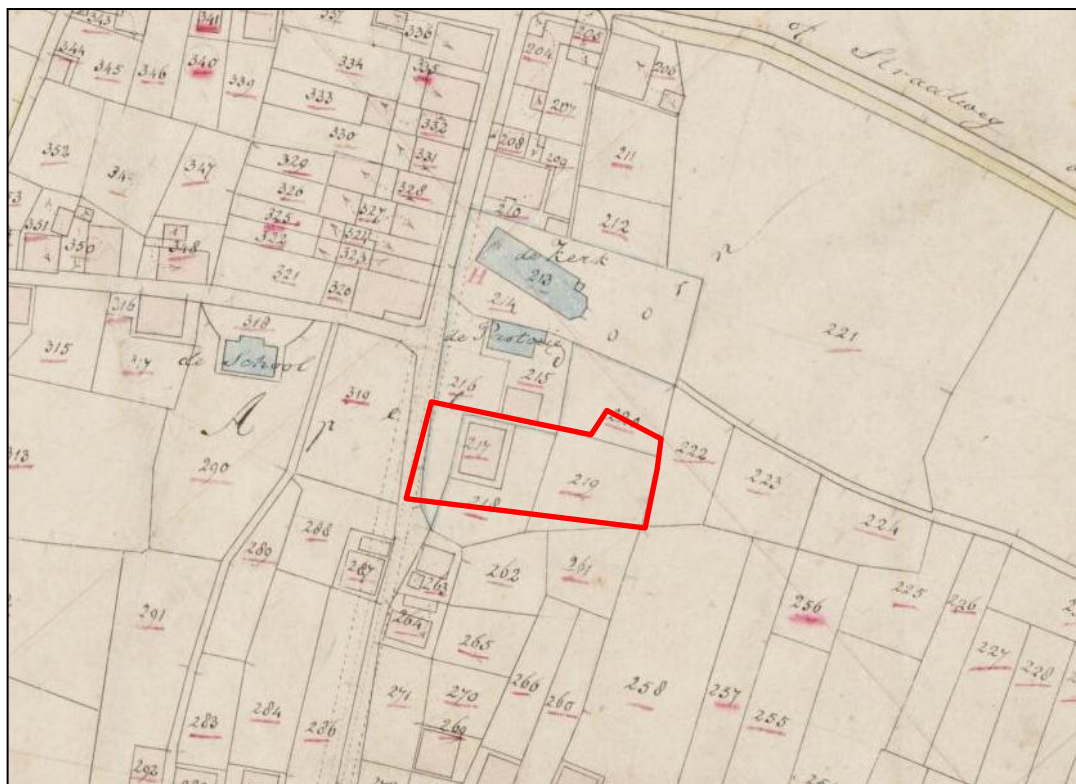
Ook het tweede weeshuis wordt na een jaar of 20 niet meer geschikt geacht. Er wordt besloten tot nieuwbouw op een andere locatie, aan de Zwolscheweg (later de Koninginneweg). Het weeshuis aan de Dorpsstraat wordt verkocht op 12 januari 1866. Het te verkopen complex bestaat uit drie delen:

⁴ Kroon 2006

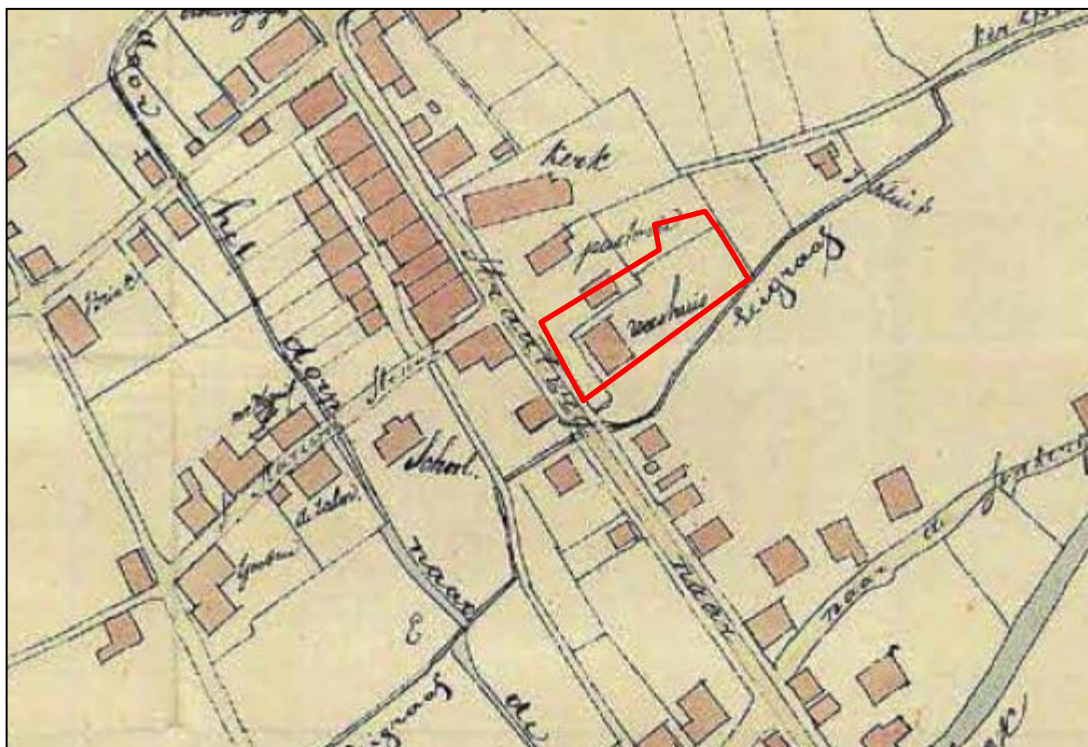

Bureauonderzoek Hoofdstraat 92-94 te Apeldoorn, gemeente Apeldoorn (Gld).

- *Het huis en daarachter gelegen hof (verkocht voor 2700,- gulden aan Bruno Tideman den Zoon)*
- *Het land achter en naast den Hof der Pastorie (verkocht voor 700,- gulden aan de kerkvoogden)*
- *Een stukje grond aan den waterleiding (verkocht voor 100,- gulden aan J.P.W. van Dijk)*

Afbeelding 5. Kadastrale kaart uit 1832. Uitsnede uit de kadasterkaart, omstreeks 1832. Globale aanduiding van het plangebied. Bron: RCE

Afbeelding 6. Kadastrale kaart uit 1842. Uitsnede uit de kadasterkaart, omstreeks 1832. Globale aanduiding van het plangebied. Binnen het plangebied ligt in het begin van de 19^e eeuw het weeshuis. Bron: CODA

Afbeelding 7. Projectie van de kadastrale kaart uit 1842 op de recente luchtfoto. Het voormalige weeshuis ligt geheel binnen het plangebied Bron: Het geheugen van Apeldoorn.

Afbeelding 8. Topgrafische kaart rond 1900. Vermoedelijk is het weeshuis nog aanwezig. Rond het begin van de twintigste eeuw is er vermoedelijk nieuwbouw van een winkelpand direct langs de hoofdstraat. Bron: Topotijdreis.nl

2.4.3 HET WINKELPAND EN PAKHUIS

Het is niet bekend wanneer het oude (tweede) weeshuis is afgebroken en wanneer er nieuwbouw plaatsvond. In het bouwarchief ontbreken gegevens daarover. Misschien heeft dit huis nog een tijdje gestaan maar in het begin van de twintigste eeuw moet het in elk geval zijn afgebroken voor nieuwbouw met de rooilijn in de toendertijd tot ontwikkeling komende Dorpsstraat als winkelstraat. Wellicht wilde men rond die tijd, vanwege de ontwikkeling van Apeldoorn naar een 'echte' stad, ook van de naam Dorpsstraat af en is de straat omgedoopt tot Hoofdstraat.

Rond 1900 is op de topografische kaart waarschijnlijk nog het (tweede) weeshuis te zien maar uit informatie uit het bouwarchief uit 1911 wordt een bouwvergunning gevraagd voor het bouwen van een pakhuis achter het (dan al) gebouwde winkelhuis aan de Hoofdstraat 92. In de tussentijd is dus het gebouw van het tweede weeshuis afgebroken en is er een nieuwe winkel met woning aan de Hoofdstraat gebouwd. Het huidige gebouw dateert deels uit 1930 want in 1929 wordt er een bouwaanvraag voor een verbouwing en uitbreiding van het winkelhuis ingediend.

Afbeelding 9. Hoofdstraat 92. De woninginrichtingswinkel van De Jong in de jaren dertig van de vorige eeuw. Bron: Het geheugen van Apeldoorn

Er volgen nog diverse verbouwingen. Vanaf 1930 was in het gebouw de woninginrichtingzaak De Jong gevestigd; later de schoenen- en vervolgens modewinkel van Wieninga. Vanaf de jaren zeventig nog ZY en tegenwoordig Promiss). Tot op heden is er een modezaak gevestigd.

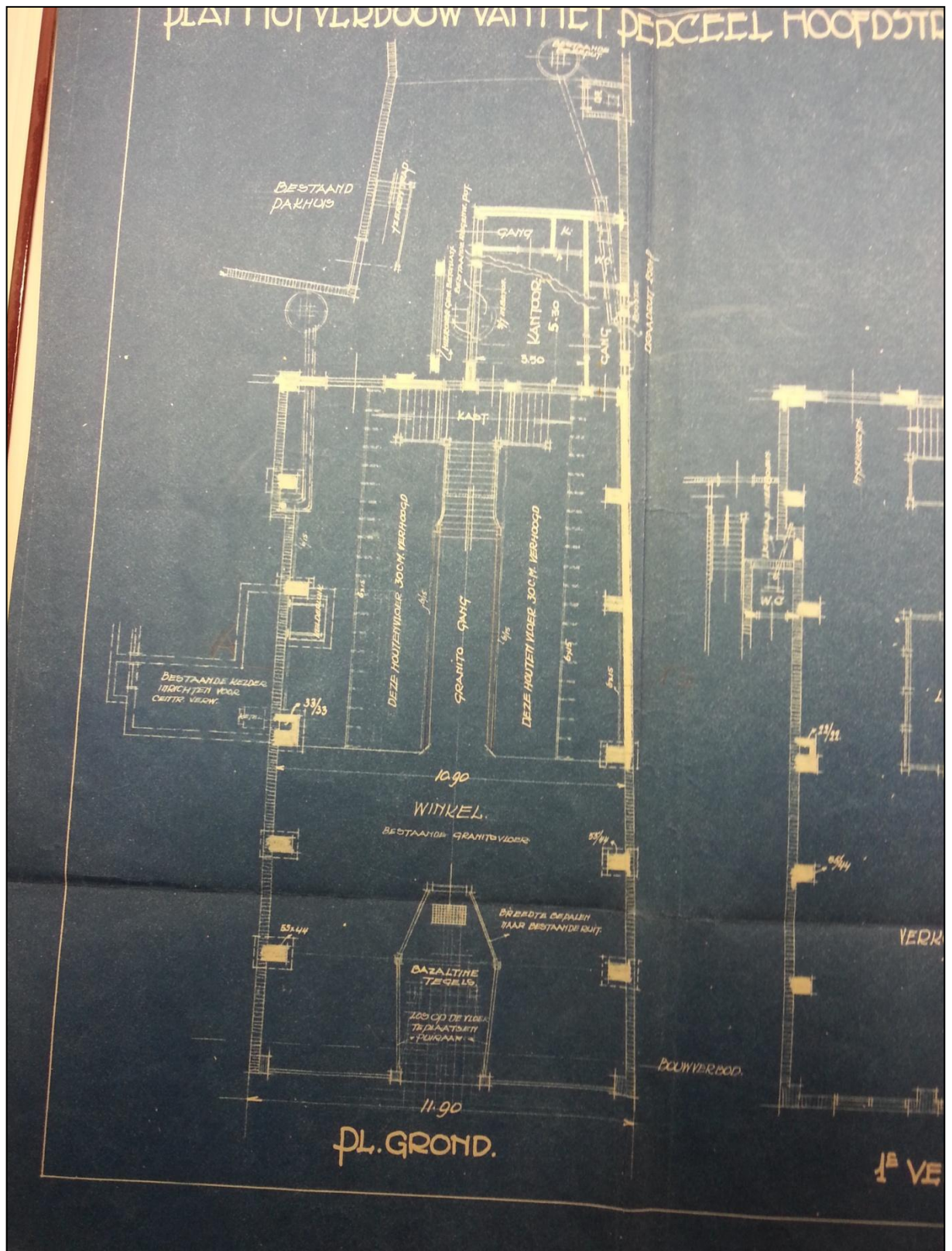
2.5 BOUWHISTORISCH ONDERZOEK

De oudste informatie uit het bouwarchief dateert van 1911 en betreft de bouw van een pakhuis achter het pand aan de hoofdstraat 92. Er is dan dus al een bestaand winkelpand (?) gebouwd aan de Hoofdstraat. Het pakhuis heeft funderingen op poeren tot een diepte van 1,25 m – peil. In 1929 wordt een aanvraag ingediend tot verbouwing en ook uitbreiding van het winkelwoonhuis. Gezien de tekening en informatie in deze bouwaanvraag wordt er flink verbouwd. Er worden aan de binnenzijde nieuwe poeren voor kolommen tegen de buitenmuren aangebracht, gefundeerd tot op de 'vaste grond' (circa 1,2 m –peil) en er wordt deels een nieuw stuk buitengevel gemaakt aan de rechterzijde. Verder lijken vooral de bestaande buiten (funderings-) muren intact gelaten te zijn. Blijkbaar zijn deze ingrepen nodig vanwege de uitbreiding of toevoeging van de

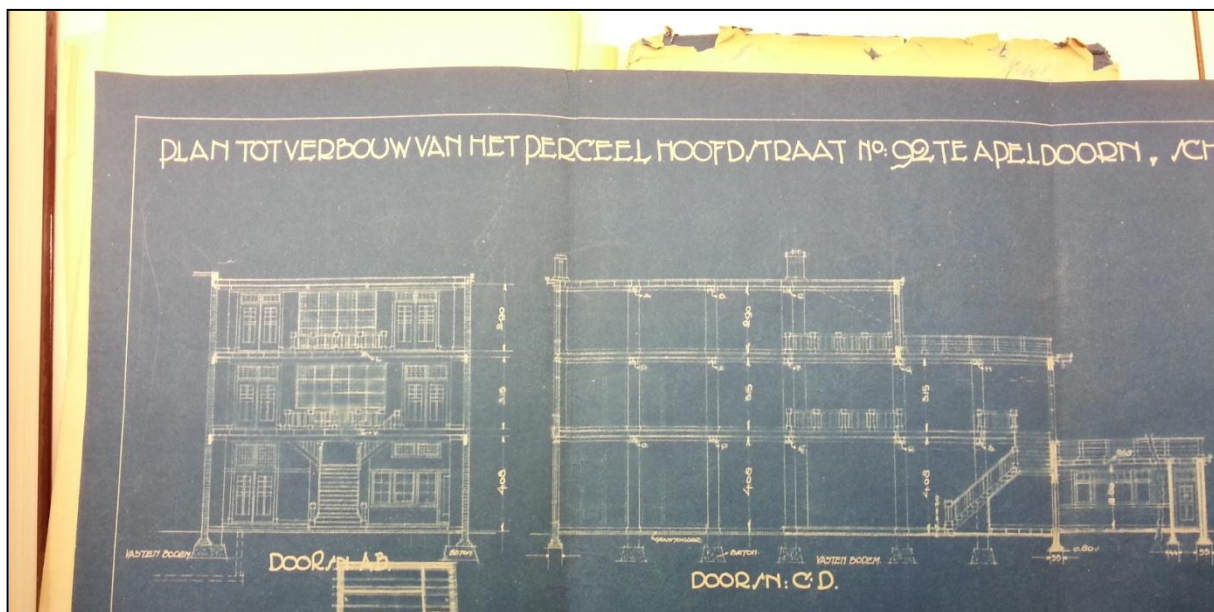

Bureauonderzoek Hoofdstraat 92-94 te Apeldoorn, gemeente Apeldoorn (Gld).

bovenverdiepingen. Ook is te zien dat er aan buitenkant van de linkergevel een bestaande kelder is en dat er achter het gebouw in ieder geval drie putten zijn. Op de ronde putten zijn afvoeren van de wc's aangesloten. Verder lijkt er ook langs de rechterzijde nog een gemetselde vierkante put te zien op het achtererf. Ook het uit 1911 daterende pakhuis is zichtbaar. Het is niet duidelijk of er in het binnenvlak ook ingrepen hebben plaatsgevonden. Zo te zien wordt er dan alleen een nieuwe granitovloer aangebracht. Het binnenvlak zal dan sinds de bouw van het eerste winkelpand nog niet sterk zijn verstoord over een diepte van circa 30 cm of meer.

Afbeelding 10. Hoofdstraat 92. Tekening van de begane grond en de funderingen bij de bouwaanvraag van 1929. Bron: Bouwarchief gemeente Apeldoorn (CODA)

Afbeelding 11. Hoofdstraat 92. Tekening van dwarsdoorsneden bij de bouwaanvraag van 1929. Bron: Bouwarchief gemeente Apeldoorn (CODA)

Na de oorlog is er een reeks van verbouwingen. In 1947 wordt er een verbouwing uitgevoerd van de achterzijde van het gebouw en wordt ook de winkelwoning Hoofdstraat 94 verbouwd en wordt er een schoenenwinkel gevestigd. Onduidelijk is of er ook funderingen zijn aangepast. Enige jaren later, in 1949 vindt er weer een verbouwing plaats. Ook wordt de bestaande kelder aan de linkerzijde (ter plaatse van Hoofdstraat 94) uitgebreid tot circa 6 bij 6 meter. Er vinden dan diverse verbeteringen ten behoeve van de brandveiligheid plaats. In 1954 volgt er weer een verbouwing van pand 92. De zaak wordt naar achteren uitgebreid. Er worden onder andere zeven grote funderingsvoeten van circa 3,4 bij 3,4 meter voor kolommen in het middengedeelte aangebracht. In 1954 volgt een grote verbouwing waarbij de winkelpanden Hoofdstraat 92 en 94 worden samengevoegd. Er worden op de scheiding van de panden enkele forse betonnen funderingsvoeten met kolommen gemaakt die de dragende functie van de grotendeels gesloopte scheidingsmuren vervangen. De voorpuien van beide panden worden samengevoegd. Er worden nieuwe rioleringen aangelegd. In 1956 wordt er een tweede winkelingang gemaakt naar de zijde van het Raadhuisplein en worden er nog diverse verbouwingen in het achterdeel van de winkel uitgevoerd. In 1961 wordt de bovenverdieping van pand 94 verbouwd en in 1973 wordt er een geheel nieuwe voorpui gemaakt. In 1987 en 1997 vinden er nog diverse interne verbouwingen plaats.

2.5.1 BOUWHISTORISCHE WAARDE

Bureauonderzoek Hoofdstraat 92-94 te Apeldoorn, gemeente Apeldoorn (Gld).

Door de veelvuldige verbouwingen zal in principe het gehele gebouw met uitzondering van de voorgevel boven de begane grond grotendeels zijn veranderd ten opzichte van de oorspronkelijke vroege 20^e eeuwse nieuwbouw. Hoewel door de meervoudige verbouwingen van de voorpui op het niveau van de begane grond ook de oorspronkelijke vormen zijn verdwenen, hebben de voorgevels boven de begane grond nog grotendeels het karakter van de oorspronkelijke ontwerpen van het begin van de 20^e eeuw.

Geschatte bodemverstoring

Door de bouw en de verbouwingen vanaf het begin van de 20^e eeuw zal de bodem over een diepte van meer dan 50 cm sterk zijn geroerd. Het is niet goed mogelijk om dit in een verstoringspercentage te berekenen maar naar verwachting zal de bodem, met name onder het midden van het grondvlak van de panden 92 en 94 voor meer dan 50% tot een diepte van meer dan 50 cm zijn geroerd.

Waar het gaat om de nog aanwezige resten van het eerste weeshuis (*in casu* de oude boerderij waarin het was gevestigd) moet er van worden uitgegaan dat dit gebouw waarschijnlijk nog gefundeerd was op stiepen of poeren die vrij ondiep in de bodem (maximaal 50 cm) stonden en waarop een houtskelet gebouw met baksteenwanden stond. Het tweede nieuw gebouwde weeshuis uit 1842 zal wel bakstenen funderingen hebben gehad die op de vaste grond stonden (circa 1 meter –peil). Bovendien kunnen er op het achterterrein nog water- en beerputten aanwezig zijn die weliswaar afgetopt zullen zijn maar nog grotendeels intact kunnen zijn. Beide gebouwen stonden in het midden van het grondvlak van de panden 92 en 94, op ongeveer 5 tot 8 meter vanaf de Hoofdstraat. Van de sporen van het eerste weeshuis zal er bij de bouw van het eerste weeshuis al niet veel meer in de bodem bewaard zijn gebleven. Van het tweede weeshuis zullen er nadien als gevolg van de nieuwbouw van de winkelpanden en de veelvuldige latere verbouwingen evenmin veel resten bewaard zijn in de bodem. Wel kunnen de vermoedelijk aanwezige water en beerputten nog grotendeels in de bodem zijn bewaard.

HOOFDSTUK

3 GESPECIFICEERDE ARCHEOLOGISCHE VERWACHTING

Aan de hand van de inventarisatie van de gegevens kan er een gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel worden opgesteld.

Datering: 18^e en 19^e eeuw

Complextype: Huisplaats 19^e eeuwse of mogelijk 18^e eeuwse boerderij (tot 1842) en 19^e eeuws weeshuis tot 1866

Omvang: onbekend. Mogelijk circa 200 tot 300 m²

Diepteligging: waarschijnlijk dieper dan 50 cm onder het maaiveld of straatpeil

Gaafheid en conservering: De resten van de 18^e/19^e eeuwse boerderij zullen vermoedelijk geheel zijn verdwenen door latere bodembewerkingen en verbouwingen. Van het tweede weeshuis dat in 1842 is gebouwd kunnen eventueel nog delen van de funderingen aanwezig zijn maar door nieuwbouw aan het begin van de 20^e en veelvuldige verbouwingen in de loop van de 20^e eeuw zullen die waarschijnlijk in sterke mate zijn aangetast. Vermoedelijk is het percentage van de versterking meer dan 50%. Eventuele materiële resten anders dan de steenbouw zullen vermoedelijk redelijk tot goed geconserveerd zijn indien deze zich in de bodem in natte condities bevinden. Dat zal in ieder geval gelden voor de anorganische artefacten.

Locatieaanduiding: Eventuele resten van het genoemde complextype bevinden zich hoofdzakelijk in het voorste deel van het plangebied. Verder in het achterste deel van het plangebied kunnen water- en beerputten worden verwacht.

Uiterlijke kenmerken (artefacten en type indicatoren): De te verwachten resten zijn:

- bouwsporen die bestaan uit grondsporen (funderingssleuven en uitbraakssleuven;
- funderingen van baksteen;
- anorganische artefacten zoals aardewerk, metalen bouwresten en metalen gebruiksvoorwerpen;
- Organische artefacten zoals lederen gebruiksvoorwerpen zoals schoenen, vensterglas en glazen gebruiksvoorwerpen, houten bouw delen en gebruiksvoorwerpen en dierlijk botafval.

Mogelijke verstoringen: Het plangebied zal als gevolg van de bouw en verbouwingen in de 20^e eeuw sterk zijn verstoord tot een diepte van minimaal 50 cm maar vermoedelijk

Bureauonderzoek Hoofdstraat 92-94 te Apeldoorn, gemeente Apeldoorn (Gld).

tot een diepte van ruim 1 meter. Geschat wordt dat daarbij minimaal 50% van het plangebied is verstoord.

HOOFDSTUK

4 CONCLUSIE EN SELECTIEADVIES

4.1 CONCLUSIE

Op basis van de beschikbare bronnen is in hoofdstuk 3 een archeologisch verwachtingsmodel geformuleerd. Op basis van dit verwachtingsmodel kan geconcludeerd worden dat er binnen het plangebied een boerderij lag die waarschijnlijk al in de 18^e eeuw bestond en die in het begin van de 19^e eeuw dienst deed als weeshuis. In 1842 is deze boerderij afgebroken en is er ter plaatse een nieuw weeshuis gebouwd. Tussen 1866 en vóór het begin van de 20^e eeuw is dit ook afgebroken en zijn er nadien twee winkelhuizen (nummers Hoofdstraat 92 en 94) gebouwd. Door de bouw van deze panden en de veelvuldige verbouwingen nadien zullen de resten van de beide weeshuizen sterk zijn verstoord. Ruw geschat zal er in ieder geval meer dan 50% van het tweede weeshuis zijn verdwenen. Waarschijnlijk zijn er op het achterste deel van het plangebied nog wel grotendeels intacte water- en beerputten aanwezig.

4.2 SELECTIEADVIES

Ondanks het gegeven dat er aanzienlijke bodemverstoringen hebben plaatsgevonden adviseren wij toch een archeologische begeleiding te laten uitvoeren bij het slopen van de ondergrondse bouwresten (funderingen) van de nu bestaande twee panden en bij de aanleg van de bouwput. Van de funderingen van het tweede weeshuis zullen de resten vanwege het gebrekkige karakter weinig archeologische waarde hebben, maar met name de mogelijk aanwezige vullingen van beerputten kunnen waardevolle resten bevatten die meer inzicht geven over de materiële cultuur van een vroeg 19^e eeuws weeshuis en de levensstandaard van de bewoners. De archeologische begeleiding zal zich daarop moeten richten.

Beide panden hebben geen monumentstatus en voor de realisatie van het plan is het niet mogelijk om delen van de oorspronkelijke panden te behouden. Ten aanzien van de bouwhistorische waarde wordt echter alleen de voorgevel boven de begane grond interessant geacht. Het betreft een beeldbepalende gevel met karakteristieke vormen uit

Bureauonderzoek Hoofdstraat 92-94 te Apeldoorn, gemeente Apeldoorn (Gld).

het begin van de 20^e eeuw. Een daadwerkelijke waardestelling dient echter na beraad en eventueel aanvullend onderzoek in het kader van de welstand te worden vastgesteld.

De implementatie van deze aanbeveling is in handen van de bevoegde overheid, de gemeente Apeldoorn

Bureauonderzoek Hoofdstraat 92-94 te Apeldoorn, gemeente Apeldoorn (Gld).

literatuur

- Heeringen, R.M. van, R. Schrijvers, W. Weerheijm. 2014. *Goud van Oud*. SAGA-rapport 2. Apeldoorn. Onder redactie van: N.F.H.H. Vossen
- Kroon, W., 2006. *Geschiedenis van het Weeshuis der Hervormde Gemeente van Apeldoorn en Het Loo, 1806-2006*. Walburg Pers Zutphen
- Ten Broeke, E.M. 2016. *Archeologisch bureauonderzoek en gecombineerd verkennend en karterend booronderzoek Hoofdstraat 79 te Apeldoorn gemeente Apeldoorn*. Econsultancy rapportnummer 15045427
- Ten Broeke E.M. & P.J.L. Wemerman, 2016. *Archeologische begeleiding Hoofdstraat 79 te Apeldoorn in de gemeente Apeldoorn*. Econsultancy rapportnummer 15065782

Archeologische databases/internetbronnen

- *Bouwarchief Gemeente Apeldoorn (CODA)*
- *Archis3*
- www.topotijdreis.nl
- *Het geheugen van Apeldoorn* (<http://www.coda-apeldoorn.nl/archief/geheugen-van-apeldoorn/>)
- *PDOKviewer*

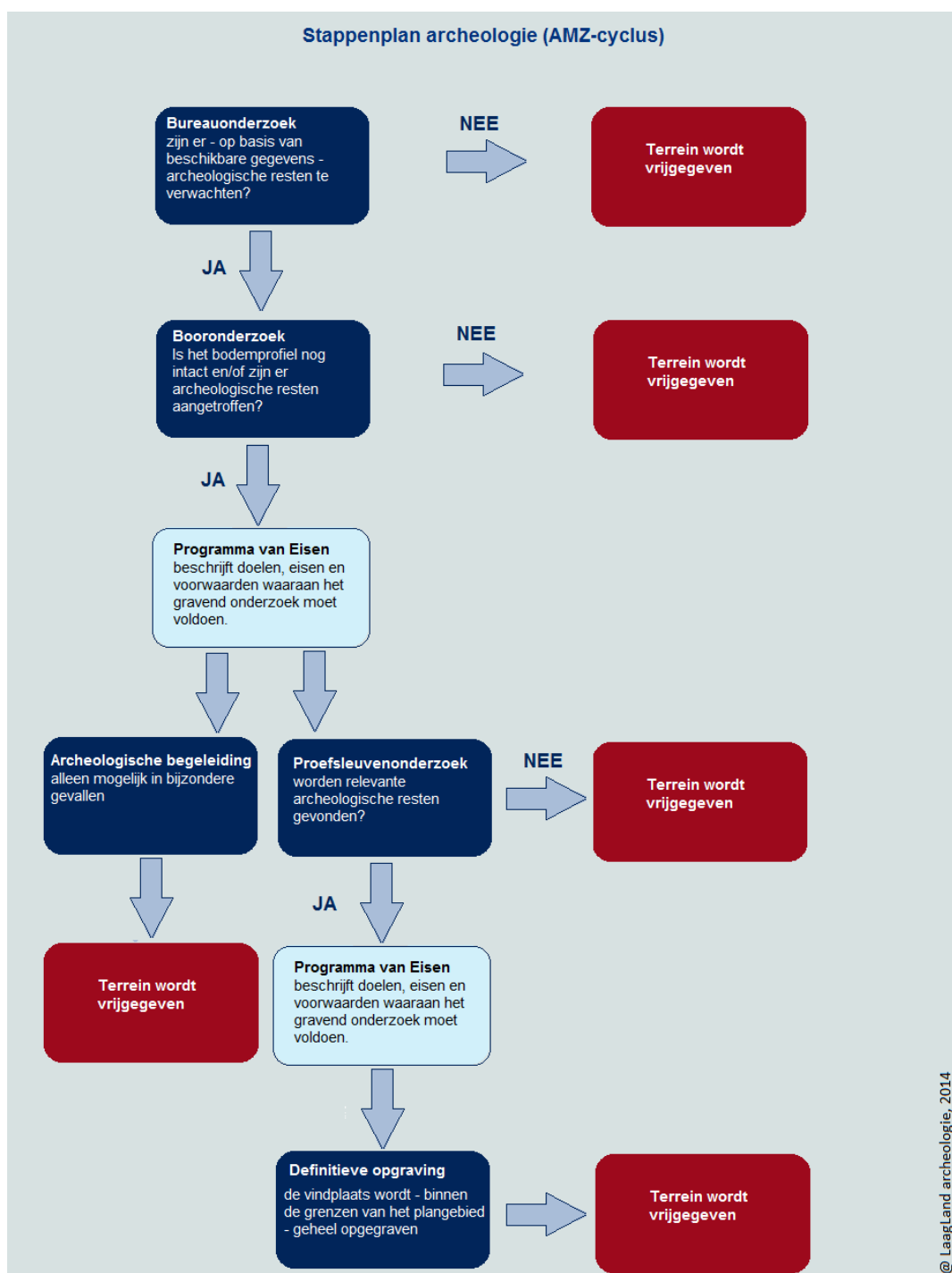

Bureauonderzoek Hoofdstraat 92-94 te Apeldoorn, gemeente Apeldoorn (Gld).

BIJLAGE 1 AMZ-CYCLUS

Bureauonderzoek Hoofdstraat 92-94 te Apeldoorn, gemeente Apeldoorn (Gld).

Bureauonderzoek Hoofdstraat 92-94 te Apeldoorn, gemeente Apeldoorn (Gld).

BIJLAGE 2 ARCHEOLOGISCHE PERIODEN

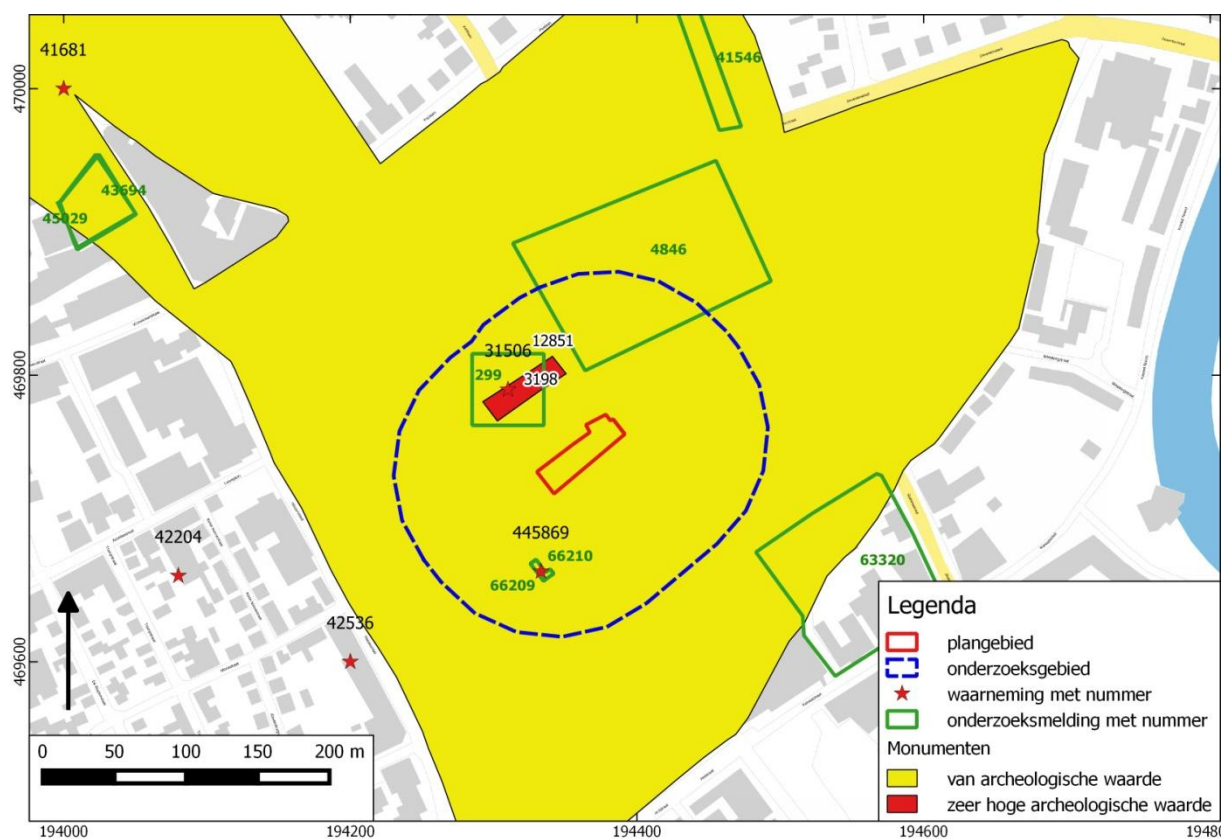
Bureauonderzoek Hoofdstraat 92-94 te Apeldoorn, gemeente Apeldoorn (Gld).

Archeologische perioden			Datering	
Nieuwe tijd	C		1795	
	B		1650	
	A		1500	
Middeleeuwen	Laat		1250	
	Vol		1050	
	vroeg	Ottoons	900	
		Karolingisch	725	
		Merovingisch	450	
Romeinse tijd	Laat		270	
	Midden		70 na Chr.	
	Vroeg		15 voor Chr.	
Prehistorie	IJzertijd	Laat		250
		Midden		500
		Vroeg		800
	Bronstijd	Laat		1100
		Midden		1800
		Vroeg		2000
	Neolithicum	Laat		2850
		Midden		4200
		Vroeg		4900/5300
	Mesolithicum	Laat		6450
		Midden		8640
		Vroeg		9700
	Paleolithicum	Jong		35.000
		Midden		250.000
		Oud		
© Monolithisch archeologie 2013				

Bureauonderzoek Hoofdstraat 92-94 te Apeldoorn, gemeente Apeldoorn (Gld).

BIJLAGE 3 WAARNEMINGEN EN AMK-TERREINEN

Bureauonderzoek Hoofdstraat 92-94 te Apeldoorn, gemeente Apeldoorn (Gld).